

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

УДК 658.589.005

Й. М. Петрович

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту організацій

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

© Петрович Й. М., 2015

Зроблено спробу проаналізувати і узагальнити вплив основних організаційно-технічних і економічних чинників, які можуть впливати на прискорення розвитку конкурентоспроможності виробничого потенціалу українських промислових підприємств, охарактеризувати їх змістовне наповнення і сферу впливу в динамічних умовах прискорення науково-технічного прогресу і жорсткої конкуренції. В цьому контексті наголошується на ролі і значенні організаційно-технічних і соціально-економічних чинників у формуванні та ефективному використанні конкурентоспроможного потенціалу промислових підприємств. Зроблено спробу висвітлити важливість вирішення цього завдання застосування на промислових підприємствах новітніх технологій та забезпечення їх освоєння персоналом високого рівня кваліфікації. Наголошується на важливості і необхідності вирішення проблем прискорення процесів модернізації виробничого потенціалу вітчизняного машинобудівного комплексу. Зокрема йдеться про нарощування сучасного конкурентоспроможного потенціалу машинобудівних підприємств, які повинні налагодити випуск прогресивної техніки для переоснащення підприємств агропромислового комплексу, легкої та харчової промисловості, а також підприємств виробничої інфраструктури. Підкреслюється важливість застосування сучасних методів управління процесом модернізації, орієнтованих на ефективне використання інвестиційних ресурсів. Звернено увагу на підвищення ролі мотивації працівників підприємств у вирішенні проблем їх модернізації. Підкреслюється важливість застосування важелів матеріального і морального стимулювання персоналу.

Ключові слова: модернізація, інновація, потенціал, конкуренція, інвестиції, ефективність, мотивація, персонал, управління.

Yo. M. Petrovych

Lviv Polytechnic National University
Management of Organizations Department

MODERNIZATION OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AS AN IMPORTANT PRECONDITION OF THEIR COMPETITIVE POTENTIAL DEVELOPMENT

© Petrovych Yo. M., 2015

An attempt is made to analyze and generalize the effect of main organizational and technical as well as economic factors which can accelerate increase of competitiveness of the industrial production potential of Ukraine. Their content and scope of influence in the

dynamic conditions of scientific and technical progress acceleration and hard competition are described.

In this context the role and importance of organizational and technical as well as socio-economic factors in formation and effective use of competitive potential of industrial enterprises are emphasized. An attempt is made to light up the importance of applying innovative technologies at industrial enterprises for solving this task and mastering these technologies by highly qualified personnel. The importance and necessity of solving the problems of modernization processes acceleration at production enterprises of domestic machine-building complex are emphasized. In particular, modern competitive potential of machine-building enterprises should be built. The progressive technologies should be used for re-equipment of enterprises of agro industrial complex, retail food industry, light and production infrastructure enterprises. The importance of applying modern methods of modernization control is underlined. Attention is paid to increasing the role of the enterprise workers motivation in solving modernization-related problems. The importance of applying financial and moral stimulation of personnel is stressed.

Key words: modernization, innovation, potential, competition, investments, efficiency, motivation, personnel, management.

Постановка проблеми

В умовах ринкових трансформацій, що відбуваються під впливом сукупності чинників організаційно-технічного та соціально-економічного спрямування, великого значення набуває усунення неузгодженості, що склалася між зростанням потреб у виготовленні конкурентоспроможної продукції, яка користується підвищеним попитом на ринку, та потенційними можливостями її виготовлення промисловими підприємствами. Тобто мова має йти про якісно новий розвиток виробничих потужностей промислових підприємств шляхом їх модернізації на засадах застосування новітніх технологій, що стане важливим підґрунтям для виготовлення ними продукції з інноваційним наповненням, яка буде конкурентоспроможною на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасній вітчизняній фаховій літературі значну увагу звертають на вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності діючих промислових підприємств, а також виготовленням ними конкурентоспроможної продукції. В цьому контексті в монографічних і періодичних фахових виданнях з економіки і менеджменту знаходимо низку рекомендацій теоретичного і методичного спрямування щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств, які повинні виготовляти продукцію високої якості, конкурентоспроможну на внутрішньому і зовнішньому ринках [1–3]. Водночас майже відсутні публікації, в яких ґрунтовно досліджено проблеми розвитку конкурентоспроможного потенціалу підприємств їх модернізацією. Ці питання лише окремими фрагментами висвітлено в наукових працях, в яких розглядаються проблеми модернізації [4–11].

Постановка цілей

У динамічних умовах прискорення науково-технічного прогресу та жорсткої конкуренції на зовнішніх і внутрішніх ринках, важливим завданням є висвітлення основних організаційно-технічних і економічних передумов підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств шляхом модернізації їх виробничих потужностей на засадах новітніх технологій.

Виклад основного матеріалу

Розвиток економіки країни можна назвати успішним тоді, коли її сектори та їх підприємства випускають конкурентоспроможну продукцію і нарощують для збільшення її випуску якісно нові виробничі потужності. Слід зазначити, що в динамічних умовах ринкових трансформацій в цьому

контексті необхідно розглядати розвиток економіки України взагалі та розвиток, а також функціонування її секторів та їх підприємств та організацій зокрема. Актуальність цього важливого для країни і національного господарства завдання вимагає теоретичного обґрунтування і практичного розв'язання низки проблемних питань організаційно-технічного і соціально-економічного спрямування на державному, секторальному і регіональному рівнях. Йдеться про розроблення і впровадження конкретних системних заходів згаданого вище спрямування, які повинні стати основним підґрунтям підвищення конкурентоспроможності секторів української економіки та їх основних ланок – підприємств і організацій.

Вирішальне й визначальне значення у вирішенні цієї проблеми повинно бути відведено модернізації економіки України, її секторів та окремих промислових підприємств. Це зумовлено тим, що на сучасному етапі свого розвитку економіка України і її складові не готові адекватно реагувати на зовнішні і внутрішні загрози, що свідчить про низький рівень їх конкурентоспроможності. Тут доречно нагадати, що в теоретичному і практичному аспектах модернізацію економіки країни та її основних ланок – підприємств слід розглядати як важливу передумову її сталого і ефективного розвитку, що ґрунтується на впровадженні у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, спрямованих на оновлення матеріально-технічної бази секторів національного господарства та їх підприємств з метою нарощування виробничого потенціалу для випуску продукції високої якості з інноваційним наповненням, яка відповідає міжнародним стандартам і здатна конкурувати на зовнішніх ринках, зокрема на ринках країн Євросоюзу, звичайно, і на внутрішньому ринку, на якому вона повинна гідно замінити імпорتنу продукцію. Тобто, йдеться про випуск продукції, яка користується підвищеним попитом на вітчизняному ринку.

Слід зазначити, що для успішного вирішення низки проблемних питань, пов'язаних з модернізацією промислових підприємств, насамперед необхідно сформулювати якісно нові виробничі потужності підприємств, які покликані стати основним чинником підвищення їх конкурентоспроможності. Вирішити це важливе завдання можна на засадах визначених пріоритетів стосовно окремих секторів економіки та їх підприємств, тобто таких, що здатні в стислі терміни при ефективному використанні оптимально доступних інвестицій впроваджувати новітні технології і так нарощувати свій конкурентоспроможний потенціал і випуск продукції високої якості з інноваційним наповненням, яка користуватиметься попитом на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Визначення пріоритетності секторів національної економіки та їх підприємств під час модернізації має не формальне, а принципове значення. Йдеться про те, що модернізація має здійснюватися внаслідок реалізації відповідних проектів, в яких повинні бути чітко визначені перспективи розвитку кожного підприємства, насамперед його якісно нових потужностей, сформованих за допомогою новітніх технологій, які передбачають застосування високопродуктивних машин і устаткування. Вибір таких підприємств для модернізації свідчить про їхнє пріоритетне значення у вирішенні економічних і соціальних завдань, з одного боку, а з іншого – зумовлює необхідність обґрунтування потреби відповідних ресурсів на реалізацію проектів модернізації. Тут особливо важливо зробити акцент на застосуванні принципу пріоритетності у виборі підприємств для їх модернізації, адже окремі проекти для здійснення можуть вимагати значних коштів. Тому важливим критерієм при виборі таких підприємств для першочергової модернізації має бути обмеження на ресурси. Враховуючи такі обставини, прискореними темпами треба модернізувати підприємства, на яких склалися сприятливі умови для нарощування їх виробничого потенціалу за невеликих витрат коштів. Кошти внутрішніх і зовнішніх інвесторів насамперед повинні бути спрямовані на модернізацію матеріально-технічної бази підприємств як основи застосування новітніх технологій в тих виробничих підрозділах, які є визначальними в організованні виробничого процесу виготовлення продукції високої якості, яка користується попитом на ринку. У вирішенні цього завдання важлива роль повинна належати ґрунтовній техніко-економічній діагностиці сучасного стану техніко-технологічної бази підприємств, у процесі якої визначають підрозділи, які потребують першочергового оновлення технологічного устаткування,

підвищення загального технічного рівня як важливої передумови нарощування їх потенціалу та налагодження випуску високоякісної продукції, що відповідає міжнародним і вітчизняним стандартам.

Отже, визначення пріоритетних галузей і підприємств, що підлягають першочерговій модернізації, має важливе економічне і соціальне значення, оскільки в процесі модернізації прискорюється розвиток інноваційних процесів, створюються належні організаційно-технічні передумови для підвищення конкурентоспроможності підприємств та їх стабільного функціонування в жорстких умовах конкуренції.

Відомо, що на державному рівні переважно акцентують увагу на розвитку пріоритетних галузей національного господарства, серед яких паливно-енергетичний, агропромисловий, житлово-комунальний, машинобудівний комплекси та транспортна інфраструктура. Якби цю пріоритетність було відображено у відповідних нормативних актах та цільових програмах розвитку цих галузей, то це означало б, що вони вже орієнтовані на подальше динамічне зростання на тривалу перспективу. Тобто, такий статус дає підстави вважати, що вони знаходяться під опікою держави і можуть розраховувати на відповідні державні преференції під час своєї діяльності на тривалу перспективу.

Очевидно, що в згаданих галузях і на їх підприємствах необхідно створювати передумови для прискорення інноваційних процесів, що дало б змогу сформулювати якісно нову матеріально-технічну базу підприємств для розвитку їх конкурентоспроможного потенціалу та збільшення випуску ними конкурентоспроможної продукції.

У вирішенні проблем нарощування конкурентоспроможного потенціалу промислових підприємств важлива роль належить вітчизняному машинобудівному комплексу, перед яким стоїть двоєдине завдання: докорінно на засадах модернізації оновити власні виробничі потужності, підвищити їх конкурентоспроможність та розширити масштаби випуску продукції для переоснащення секторів інших підприємств національного господарства, насамперед, підприємств і організацій агропромислового комплексу, легкої і харчової промисловості та виробничої інфраструктури. Це дасть можливість створити належну матеріально-технічну базу для підвищення конкурентоспроможності цих підприємств, а також налагодити випуск ними конкурентоспроможної продукції.

Слід зазначити, що роль вітчизняного машинобудівного комплексу у вирішенні проблем нарощування конкурентоспроможного потенціалу промислових підприємств з кожним роком значно зростає. Це зумовлено обставинами в розвитку національної економіки. Так, відсутність достатньої державної підтримки у виконанні низки програм науково-технічного та інноваційного розвитку вітчизняної економіки знизилася не лише темпи розвитку багатьох галузей, а й конкурентоспроможність їх підприємств. Про це зокрема свідчать дані про значне зниження з року в рік валового нагромадження капіталу у внутрішньому валовому продукті, знижується кількість підприємств, що впроваджують інновації, практично не зростає частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції. Водночас обсяг імпортованої високотехнологічної продукції на ринку України значно перевищує обсяги її власного виробництва.

Значною перешкодою на шляху нарощування конкурентоспроможного потенціалу промислових підприємств є уповільнення приросту їх основних фондів. Так, у 2013 році цей приріст становив понад 2 % порівняно з 5 % у 2010–2012 роках. Отже, надзвичайно актуальним завданням є вирішення проблеми оновлення основних фондів, оскільки їх зношеність сягає 70 %, а в окремих секторах цей показник є значно вищим. Зокрема це стосується підприємств сільськогосподарського машинобудування, де зношеність основних фондів становить понад 80 %. При цьому слід зазначити, що за високого рівня зношеності основних фондів повільними є темпи їх оновлення – на рівні до 5 % на рік.

Відомо, що при сучасних високих темпах технічного прогресу рекомендується оновлювати активну частину основних фондів і, насамперед, технологічного устаткування через кожні 8–10 років. За таких умов треба оновлювати щорічно понад 20 % технологічного устаткування від його наявної кількості. Отже, наведені факти свідчать про необхідність прискорення темпів модернізації матеріально-технічної бази підприємств як основного чинника підвищення їх конкурентоспроможності.

Вирішення проблемних завдань, пов'язаних із розвитком виробничих потужностей промислових підприємств шляхом їх модернізації та створення відповідних умов для розширення виробництва конкурентоспроможної продукції, зумовлює необхідність прискореного оновлення виробничих потужностей підприємств машинобудування. Актуальність вирішення цього важливого завдання пояснюється насамперед тим, що відсоток оновлення технологічного устаткування на підприємствах галузі становить в середньому 10–15 %, тобто є майже удвічі нижчим від заданого нормативного рівня. Тому створення належних передумов для підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств зумовлює необхідність оновлення виробничих потужностей, основна роль в якому належить вітчизняному машинобудуванню.

Досвід передових вітчизняних і зарубіжних підприємств показує, що в процесі їх модернізації серед низки важливих чинників вирішальною є роль формування якісно нового технологічного рівня виробничих процесів, що є однією із найважливіших передумов підвищення конкурентоспроможності підприємств, їх здатності виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Водночас, модернізація промислових підприємств повинна не тільки сприяти розвитку їх активів і зростанню конкурентоспроможності потенціалу, а й позначатися на поліпшенні і захисті навколишнього середовища, безпеці праці персоналу, його розвитку і креативному зростанні.

Особливо треба зазначити, що модернізація промислових підприємств зумовлює необхідність забезпечення їх фахівцями високого рівня кваліфікації, зокрема інженерно-технічними працівниками, управлінцями і кваліфікованими робітниками. Вони потрібні як на стадії реалізації проектів модернізації, так і на стадії освоєння і використання нового виробничого потенціалу.

У багатьох випадках модернізація підприємств може значно позначитись на формуванні величини і структури їх персоналу. В таких ситуаціях перевагу надають залученню до роботи працівників високої кваліфікації, які здатні вирішувати системно складні завдання підвищення техніко-організаційного рівня виробництва на засадах новітніх технологій, організувати виробництво продукції високої якості, конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках.

До розроблення і реалізації проектів модернізації підприємств необхідно залучити поряд з досвідченими працівниками молодих спеціалістів-випускників ВНЗ, які мають достатні знання для вирішення конкретних проектних завдань, пов'язаних з підвищенням техніко-технологічного рівня підприємств та їх підрозділів. Тобто таких, що володіють знаннями в сфері новітніх технологій.

Крім цього, для вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності українських підприємств необхідно забезпечити їх кваліфікованими робітниками. Слід констатувати, що сьогодні чисельність таких фахівців не зростає, а постійно зменшується. В результаті виникає диспропорція між потенціальними можливостями матеріалізованих новітніх технологій і ефективним їх використанням робітниками підприємств. Повільно переорієнтовуються на вирішення проблем кадрового забезпечення професійні заклади освіти і вища школа. Вони не повною мірою забезпечують потреби високотехнологічних підприємств кадрами високої кваліфікації, особливо для галузей, які модернізують своїх потужності і покликані освоювати новітні технології та виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Нарощування потенційних конкурентних можливостей підприємств значною мірою залежить від мотивації їх працівників. В основу формування системи мотивації працівників високотехнологічних підприємств, які виготовляють конкурентоспроможну продукцію, має бути покладений принцип, дотримання якого дасть змогу уникати помилок при визначенні внеску працівника в загальний результат, тобто забезпечувати зв'язок між досягненням загального результату та величиною індивідуальної винагороди. Це означає, що досягнутий індивідуальний результат працівника і величина його винагороди повинні бути завжди узгоджені та тісно пов'язані між собою. Отже, на високотехнологічних і конкурентоспроможних підприємствах доцільно застосовувати персоналізовані системи мотивації персоналу. Так можна значно підвищити продуктивність праці персоналу та обсяги випуску продукції високої якості, яка стане конкурентоспроможною на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Удосконалення механізму мотивації персоналу повинно бути спрямоване не тільки на об'єктивне визначення винагороди за високопродуктивну і якісну працю, що надзвичайно важливо, а й стимулювати підвищення фахового рівня працівників, здатних освоювати новітні технології виготовлення виробів з інноваційним наповненням.

Висновки

Модернізація економіки України, в системі якої провідне місце належить її первинній ланці – підприємству – покликана забезпечувати досягнення її сталого та ефективного розвитку шляхом впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, спрямованих на оновлення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання, нарощування якісно нових їх виробничих потужностей, здатних виготовляти продукцію з інноваційним наповненням і високою доданою вартістю, конкурентоспроможну на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Поряд із всебічним і системним оновленням виробничих потужностей підприємств у процесі їх модернізації надзвичайно актуальним завданням є вирішення проблем, пов'язаних з освоєнням та ефективним використанням таких потужностей. У цьому контексті особливий наголос необхідно зробити на важливості забезпечення модернізованих підприємств фахівцями високого рівня кваліфікації, здатних освоювати новітні технології виготовлення високоякісної продукції та ефективно управляти конкурентоспроможними потужностями промислових підприємств, тобто формувати і домагатися стійкого функціонування системи “новітні технології і сучасні високопрофесійні кадри”.

Перспективи подальших досліджень

Модернізація як важлива передумова переведення економіки на інноваційний шлях розвитку охоплює вирішення широкого кола проблемних завдань, які пов'язані насамперед з ефективним використанням інвестицій, що зумовлює необхідність розроблення відповідних методичних рекомендацій щодо оцінювання найсприятливіших варіантів модернізації. В цьому контексті доцільні дослідження, результатом яких повинна бути розроблена методика вибору таких варіантів та оцінювання ефективності їх використання в реальних проектах модернізації промислових підприємств.

1. Адамик В. Конкуренція і конкурентоспроможність у механізмі сучасного економічного розвитку / В. Адамик, Г. Вербицька // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – № 3. – С. 7–18. 2. Балабанова І. Конкурентна компетенція підприємства: сутність її методи діагностики / І. Балабанова // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – № 1 – С. 79–86. 3. Жук О. Управління експортною конкурентоспроможністю підприємств / О. Жук // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. Серія економічна. – 2004. – Вип. 33. – С. 320–328. 4. Білорус О. Політична економія глобалізму і проблеми структурної модернізації національної економіки. Дослідження міжнародної економіки / О. Білорус: Збірник наукових праць. – 2004. – Вип. 2. – 672 с. – С. 3–26. 5. Бужимська К. О. Принципи державної політики в сфері модернізації економіки / К. О. Бужимська // Вісник Житомирського державного технічного університету “Економічні науки”. – Житомир, 2010. – № 94 (5) – С. 220–223. 6. С. І. Бандур. Модернізація економіки як чинник трансформації структури зайнятості населення / С. І. Бандур // Ринок праці та зайнятість населення. – 2011. – № 2. – С. 3–6. 7. Луків О. М. Структурна модернізація промисловості: пріоритети та напрями реалізації / О. М. Луків // Управління розвитком: Збірник наукових робіт Харківського національного економічного університету – 2011. – № 4 – С. 162–164. 8. Качала Т. М. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови національної соціально-економічної системи / Т. М. Качала // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2011. – № 2. – С. 4–13. 9. Софієнко А. В. Конкурентоспроможність підприємства як складова модернізації економічного розвитку / А. В. Софієнко // Економічні інновації. Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. – Одеса, 2011. – Вип. № 45. – С. 226–231. 10. Валінкевич Н. В. Упровадження економічної модернізації на підприємствах харчової промисловості як передумова їх ефективного розвитку / Н. В. Валінкевич // Економічний вісник Донбасу (Науковий журнал). – Донецьк, 2011. – № 1 (23). – С. 144–147. 11. Бужимська К. О. Деякі складові теоретико-методологічної бази інноваційно-технологічної модернізації / К. О. Бужимська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2011. – С. 113–119.